

DUK. Atvirųjų duomenų ir asmens duomenų santykis

2021-03-10

Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija (toliau – Inspekcija) vis dažniau praktikoje stebi situacijas, kai duomenų valdytojai, įskaitant valdžios institucijas, susiduria su atvirųjų duomenų ir asmens duomenų atskyrimo problematika. Pastaruoju metu viešojoje erdvėje šie klausimai yra plačiai aptarinėjami, todėl Inspekcija, suprasdama minėtų sąvokų specifiškumą ir taikymo rūpesčius bei siekdama padėti duomenų valdytojams tinkamai tvarkyti asmens duomenis, vadovaudamasi 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (toliau – BDAR) 57 straipsnio 1 dalies a punktu ir Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 7 straipsnio 1 dalimi, teikia savo išvalgas dėl atvirųjų duomenų ir asmens duomenų santykio.

Dėl atvirųjų duomenų

Atviruosius duomenis ir jų tvarkymą reguliuoja 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1024 dėl atvirųjų duomenų ir viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo¹ (toliau – Direktyva). Direktyvos preambulės 16 punkte paaiškinta, kad „sąvoka „atvirieji duomenys“ bendrai suprantama kaip apimanti atvirųjų formatų duomenis, kuriuos visi subjektai gali laisvai naudoti, pakartotinai naudoti ir jais dalytis bet koku tikslu. <...> valstybės narės raginamos skatinti, kad duomenys, susiję su visais dokumentais, kuriems taikoma ši direktyva, būtų kuriami laikantis principo „atviras pagal pritaikymą ir pagal standartą“. Tai darydamos „<...> [j]os taip pat turėtų užtikrinti asmens duomenų apsaugą, įskaitant atvejus, kai atskirame duomenų rinkinyje esanti informacija galbūt nekeltų pavojaus, jog bus identifikuotas ar išskirtas fizinis asmuo, tačiau, jei ta informacija derinama su kita turima informacija, ji galėtų sukelti tokią riziką“. Kitaip tariant, „atvirieji duomenys“ yra duomenys: 1) kuriais visi gali laisvai naudotis; 2) kurie gali būti naudojami pakartotinai atviraisiais formatais; 3) kuriais galima dalytis bet koku tikslu.

Kita vertus, asmens duomenys, pirma, turi būti naudojami tik teisėtu tikslu, kuris turi būti pakankamai konkretus, kad iš jo būtų aišku, kokį asmens duomenų tvarkymą jis apima, todėl asmens duomenų tvarkymas visuomet yra saistomas nustatyto asmens duomenų tvarkymo tikslo, apie kurį buvo informuotas duomenų subjektas, surenkant jo asmens duomenis. Asmens duomenų tvarkymas (naudojimas) kitu tikslu gali būti atliekamas tik atlikus tikslų suderinamumo vertinimą (žr. BDAR 6 straipsnio 4 dalį) ir toks vertinimas turi būti atliekamas kiekvienu atskiru atveju, kai siekiama asmens duomenis naudoti kitais tikslais. Kitaip tariant, *asmens duomenys negali būti laisvai naudojami bet kurio asmens, taip pat jais nėra galima laisvai dalintis bet koku tikslu*. Antra, duomenų valdytojas, privalo užtikrinti tinkamą asmens duomenų apsaugą², tačiau *skelbiant duomenis atviruoju formatu, jie tampa prieinami neribotam asmenų ratui ir šiems asmenims sudaromos sąlygos taip paskelbtus asmens duomenis naudoti savo nuožiūra, t. y. be jokių apribojimų jų naudojimo tikslui, apimčiai ar pan.*³ Į tai dėmesį yra atkreipusi Darbo grupė⁴ 2016 m. birželio 8 d. nuomonėje Nr. 02/2016 „Dėl asmens duomenų viešinimo viešojo sektoriaus skaidrumo tikslu“ (WP239): *esant poreikiui skelbti asmens*

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32019L1024>

² Žr. BDAR 25 ir 32 straipsnius.

³ Atvirasis formatas – rinkmenos formatas, kuris nepriklauso nuo platformos ir yra prieinamas visuomenei *be jokių apribojimų*, kurie trukdytų pakartotinai naudoti dokumentus (Direktyvos 2 straipsnio 14 dalis).

⁴ 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė, įkurta 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 95/46 EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo pagrindu

duomenis viešai, reikia apriboti galimybę bet koku tikslu pakartotinai naudoti ir platinti asmens duomenis įdiegiant apsaugą nuo robotų, naudojant pasirinktinės prieigos mechanizmus, pvz., „Captcha“ ir pan. Ši nuostata reiškia, kad **viešai skelbiami asmens duomenys jokiais būdais negali būti skelbiami CSV, XML ar panašiais formatais, lengvai kopijuojamais sąrašais ir pan.** Kitaip tariant, skelbiant asmens duomenis atviruoju formatu visiškai prarandama asmens duomenų kontrolė ir asmens duomenų apsaugos mechanizmai nebegali duomenų subjekto tinkamai apsaugoti. Todėl **asmens duomenys** vien dėl savo prigimties (teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ir teisės į asmens duomenų apsaugą) **negali būti laikomi atviraisiais duomenimis.**

Pabrėžtina, kad vien tai, kad duomenų valdytojas asmens duomenis tvarko teisėtai (pavyzdžiui, turi pareigą juos skelbti viešai), *neriškia*, kad tokių asmens duomenų viešinimas atviruoju formatu būtų taip pat laikomas teisėtu. BDAR įpareigoja duomenų valdytojus užtikrinti asmens duomenų apsaugą, taigi, jų tvarkymas, kaip minėta aukščiau, **negali būti neribotas, taigi ir asmens duomenų skelbimas atviruoju formatu negali būti atliekamas.** Priešingu atveju, tai būtų vertinama, kaip tinkamų techninių ir organizacinių saugumo priemonių neužtikrinimas (BDAR 25, 32 straipsniai) ir sudarytų sąlygas asmens duomenų saugumo pažeidimui kilti.

Asmens duomenys negali būti atvirieji duomenys ir (ar) skelbiami atviru formatu.

Dėl pakartotinio asmens duomenų naudojimo

Direktyvos 1 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad ji „nedaro poveikio Sąjungos ir nacionalinei teisei dėl asmens duomenų apsaugos, visų pirma [BDAR] ir Direktyvai 2002/58/EB ir atitinkamoms valstybių narių nacionalinės teisės nuostatoms“. Tai reiškia, kad svarstant galimybę pakartotinai naudoti asmens duomenis pagal Direktyvą, būtina vadovautis BDAR reikalavimais⁵, įpareigojančiais užtikrinti *tinkamą* asmens duomenų apsaugą.

Pareiga užtikrinti asmens duomenų apsaugą, įgyvendinant Direktyvą, akcentuojama ir Direktyvos preambulės 52 punkte, nustatančiame, kad „*asmens duomenų pakartotinis naudojimas leistinas tik jeigu laikomasi tikslų apribojimo principo*, kaip nustatyta [BDAR] 5 straipsnio 1 dalies b punkte ir 6 straipsnyje. Anoniminė informacija yra informacija, kuri nėra susijusi su fiziniu asmeniu, kurio tapatybė yra žinoma arba gali būti nustatyta, arba su asmens duomenimis, kurių anonimiškumas užtikrintas taip, kad duomenų subjekto tapatybė negali arba nebegali būti nustatyta. *Informacijos anonimiškumo užtikrinimas yra priemonė, skirta suderinti kiek įmanoma didesnes viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo galimybes ir duomenų apsaugos teisės aktais nustatytas pareigas*“.

Kitaip tariant, asmens duomenys gali būti naudojami pakartotinai, kai laikomasi su asmens duomenų tvarkymu susijusių principų, įtvirtintų BDAR 5 straipsnyje, ir kai toks asmens duomenų tvarkymas gali būti pagrįstas bent viena teisėto asmens duomenų tvarkymo sąlyga, numatyta BDAR 6 ir (ar) 9 straipsnyje. Pavyzdžiui, valstybė teisėkūros priemonėmis nusprendžia, kad tam tikri valstybės informacinėse sistemose esantys sveikatos duomenys gali būti naudojami moksliniams tyrimams vykdyti ir šiuo tikslu sukuria mechanizmus kaip tokius duomenis leisti pakartotinai naudoti duomenų valdytojams, atliekantiems mokslinius tyrimus, tuo pačiu užtikrindama veiksmingą šių duomenų naudojimo kontrolės mechanizmą, kaip leidimų išdavimas ir kontrolė ar kitos apsaugos priemonės (pavyzdžiui, pseudonimizavimas ar anonimizavimas ar kt.).

Pabrėžtina, kad duomenų atvėrimas neturėtų būti painiojamas su galimybe naudoti asmens duomenis pakartotinai, nes asmens duomenys pakartotinai gali būti naudojami tik laikantis aukščiau nurodytų reikalavimų.

Pakartotinis asmens duomenų naudojimas galimas tik vadovaujantis BDAR.

⁵ Tai akcentuojama ir 2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1807 dėl laisvo *ne asmens duomenų* judėjimo Europos Sąjungoje pagrindų, kuris *nustato ne asmens duomenų tvarkymo aspektus, įskaitant jų skelbimą atviraisiais formatais.* Šio reglamento preambulės 9 punktas nustato, kad „[j]ei dėl technologijų pokyčių anonimizuotus duomenis tampa įmanoma paversti asmens duomenimis, tokie duomenys turi būti laikomi asmens duomenimis ir atitinkamai turi būti taikomas BDAR“.

Dėl viešai paskelbtų asmens duomenų tolesnio tvarkymo

Inspekcija neretai susiduria su situacijomis, kai duomenų valdytojai ir (ar) duomenų tvarkytojai mano, kad viešai paskelbti asmens duomenys yra atvirieji duomenys ir (ar) gali būti toliau tvarkomi neribotai. Inspekcija atkreipia dėmesį, kad asmens duomenų viešas paskelbimas, nepriklausomai nuo jų paskelbimo teisinio pagrindo, savaime nesuteikia teisės naudoti juos bet kokiems subjektams neribotiems tikslams.

Kiekvienas asmens duomenų paskelbimas yra atliekamas konkrečiu nustatytu tikslu, todėl paskelbti asmens duomenys gali būti naudojami tik šiuo konkrečiu tikslu. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos asmens sveikatos priežiūros praktikos įstatymo 5 straipsnio 16 dalyje nustatyta, kad „[l]icencijas išduodanti institucija, siekdama užtikrinti pacientų teisę į tinkamas ir kokybiškas asmens sveikatos priežiūros paslaugas ir informuoti visuomenę bei asmens sveikatos priežiūros specialistus apie išduotas, patikslintas, sustabdytas ir panaikintas licencijas, licencijavimo taisyklėse nustatyta tvarka skelbia savo interneto svetainėje šiuos aktualius duomenis: licencijos numerį, licencijos turėtojo vardą, pavardę, spaudo numerį, licencijos turėtojo praktikos rūšį, licencijos išdavimo datą, licencijos duomenų patikslinimo datą, patvirtinimo, kad laikytasi licencijuojamos veiklos sąlygų, datą, licencijos galiojimo sustabdymo, licencijos galiojimo sustabdymo panaikinimo ir licencijos galiojimo panaikinimo datą“. Ši nuostata įtvirtina subjektus, kurie turi teisę skelbti asmens duomenis (licencijas išduodanti institucija), asmens duomenų skelbimo tikslus (užtikrinti pacientų teisę į tinkamas ir kokybiškas asmens sveikatos priežiūros paslaugas ir informuoti visuomenę bei asmens sveikatos priežiūros specialistus apie išduotas, patikslintas, sustabdytas ir panaikintas licencijas), asmens duomenų skelbimo vietą (licencijas išduodančios institucijos interneto svetainėje) ir asmens duomenų, kurie turi būti paskelbti apimtį (licencijos numerį, licencijos turėtojo vardą, pavardę, spaudo numerį, licencijos turėtojo praktikos rūšį, licencijos išdavimo datą, licencijos duomenų patikslinimo datą, patvirtinimo, kad laikytasi licencijuojamos veiklos sąlygų, datą, licencijos galiojimo sustabdymo, licencijos galiojimo sustabdymo panaikinimo ir licencijos galiojimo panaikinimo datą). Taigi, minėtų asmens duomenų perskelbimas kito duomenų valdytojo elektroniniuose resursuose ar tvarkymas kitais tikslais nebūtų atliekamas pagal Lietuvos Respublikos asmens sveikatos priežiūros praktikos įstatymo reikalavimus, todėl toks duomenų valdytojas pagal BDAR 5 straipsnio 2 dalį, turėtų sugebėti įrodyti, kad toks asmens duomenų tvarkymas atitinka BDAR, t. y. asmens duomenys skelbiami teisėtu tikslu, tinkama apimtimi, esant bent vienai teisėtai asmens duomenų tvarkymo sąlygai ir t.t.

Viešai paskelbti asmens duomenys gali būti naudojami tik tuo tikslu, kuriuo jie buvo teisėtai paskelbti.